

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Öğrenim ve Liderlik

Şofetim 5781

Şofetim *peraşası*, Yahudilik'teki, Hahamlarımız tarafından “üç taş” olarak adlandırılan üç liderlik tipinin – Koenlik, krallık ve Tora¹ – klasik kaynağıdır. Bu, on sekizinci yüzyılda Montesquieu tarafından *L'Esprit des Lois* (Kanunların Ruhu) adlı eserinde sunulmuş ve daha sonraları Amerika anayasasının esaslarından biri haline getirilmiş olan “güçlerin ayrılığı” prensibinin tarihteki ilk beyanıdır.²

İnsani arenada, güç ve iktidar, tek bir kişi veya mevkie odaklanmamalı, aksine, bölünmeli ve dağıtılmalıdır. Tanah dönemi Yisrael'inde, Krallar, Koenler ve Peygamberler vardı. Krallar seküler veya hükümete iktidara sahipti. Koenler dini alanda liderdi ve bir yandan Bet Amikdaş'taki ibadet ve diğer dini törenlere başkanlık ederler, bir yandan da kutsiyet ve saflıkla ilgili konularda hükümler verirlerdi. Peygamberlere, Tanrı tarafından, iktidar yozlaşmalarını eleştirme ve halka, dini görevlerinden uzaklaştıkları zaman bu görevlerini hatırlatma yetkisi verilmişti.

Peraşamız bu üç rolün her birini ele almaktadır. Yine de, kuşkusuz, birçok nedenden dolayı dikkati en çok cezbeden kısım, krallarla ilgili olandır. Öncelikle, Tora'da, bunun diğer halkların yaptığı bir şey olduğu açıklaması eşliğinde verilen tek emir budur: “Tanrın A-Şem'in sana vermekte olduğu Ülke'ye gelerek onu miras alıp içinde yerleştiğin zaman ‘Çevremdeki tüm uluslar gibi üzerime bir kral

¹ Mişna Avot 4:13. Rambam, *Mişne Tora*, *İlhot Talmud Tora*, 3:1.

² Montesquieu'nun yaptığı ve Batı demokrasilerinin çoğunluğu tarafından takip edilen ayrılık, yasama, yürütme ve yargı arasındadır. Yahudilikte, birincil yasama Tanrı'dan gelir. Krallar ve Hahamlar, düzeni teminat altına almak ve “kanunun etrafına bir çit örmek” amacıyla yalnızca ikincil yasama yetkisine sahiptir. Dolayısıyla Yahudilikte Kral, yürütmenin başıydı; Tanah döneminde Koenlik yargıdan sorumluydu. Peygamberler tarafından takılan “Tora tacı” ise başka yerlerde benzeri olmayan bir kurumdur: Tanrısal onaya sahip bir sosyal eleştiri şekliydi ki bu, modern çağda, toplumun entelektüelleri tarafından, pek de başarılı olmayan bir şekilde üstlenilmiş bir görevdir. Günümüzde Peygamberler açısından kıtlık vardır. Belki de her zaman vardı.

atayayım' diyeceksin" (Devarim 17:14). Normalde Tora'da Bene-Yisrael'e diğer halklardan farklı olmaları emredilir. Bu emrin bir istisna olması, çağlar boyunca açıklama otoriteleri için, Tora'da monarşi fikri hakkında belli bir kayıtsızlık olduğu yönünde yeterli bir sinyal teşkil etmiştir.

İkincisi, bu metin çarpıcı biçimde olumsuzdur. Bize bir Kralın neler yapması gerektiğinden çok, neler yapmaması gerektiğini anlatmaktadır. "Çok sayıda at edinmemeli", "çok fazla kadınla evlenmemeli" ve "büyük miktarlarda altın ve gümüş biriktirmemelidir" (Devarim 17:16-17). Bunlar iktidarın beraberinde getirdiği ayartmalardır ve Tanah'ın geri kalanından bildiğimiz üzere, bunların karşısında en büyük insanlar bile – bizzat Kral Şelomo dâhil – savunmasızdır.

Üçüncüsü, liderliğin egemenlik veya iktidar veya statü veya üstünlük değil, hizmet olduğu şeklindeki temel Yahudi fikriyle uyumlu bir şekilde, Krala mütevazı olması emredilmektedir: Tora'yı sürekli okumalıdır ki "Tanrısı A-Şem'den çekinmeyi öğrensinsin... ve kendisini kardeşlerinden üstün görmesin" (Devarim 17:19-20). Herkes önünüzde eğilirken ve tebaanız üzerinde yaşam ve ölüm kararı verme gücüne sahipken mütevazı olmak kolay değildir.

Monarşinin iyi bir kurum mu, yoksa tehlikeli mi olduğu konusunda açıklama otoriteleri arasında görülen aşırı farklılıkların sebebi de budur. Rambam, bir kral atamanın yükümlülük olduğu görüşündeyken, İbn Ezra'ya göre bu sadece bir izin niteliğindedir. Abravanel bunun bir tür taviz olduğunu öne sürerken, Rabenu Bahya'ya göreyse bu bir cezadır – ki bu, İngiliz tarihinin en değişken (ve monarşi karşıtı) dönemlerinden birinde John Milton tarafından bilinen bir açıklamadır.³

Yine de, kraliyetin pozitif ve sıra dışı öneme sahip bir boyutu mevcuttur. Krala sürekli olarak öğrenmesi emredilmektedir:

"... hayatının tüm günlerinde [Tora'yı] okumalıdır ki Tanrısı Aşem'den çekinmeyi öğrensinsin, bu Tora'nın tüm sözlerini ve bu hükümleri gözetip uygulasın ve kendisini kardeşlerinden üstün görmesin, emirden sağa veya sola sapmasın. Bu sayede Yisrael'in içinde, krallığı üzerindeki günlerini uzun kılacaktır – hem o hem oğulları. (Devarim 17:19-20)

Daha sonraları Moşe'nin halefi Yeoşua'ya da, kendi ismini taşıyan kitapta, buna çok benzer terimlerle bir emir verilmektedir:

Bu Kanun Kitabı dilinden düşmesin; gece-gündüz onun üzerinde kafa yor ki onda yazılı olan her şeyi gözetip yapabilesin. O zaman ongun ve başarılı olacaksın. (Yeoşua 1:8)

Liderler öğrenir. Burada söz konusu ilke budur. Evet, danışmanları, ihtiyarları, akıl hocaları, dâhili bir Hahamlar ve aydınlar heyetleri vardır. Ve evet, Tanah dönemindeki Kralların, kendilerine Tanrı'nın sözünü getirecek Peygamberleri de vardı – Şaul için Şemuel, David için Natan, Hizkiyau için Yeşayau vs. Ancak ulusun kaderi kendilerine bağlı olan kişiler, düşünme, okuma, öğrenme ve hatırlama görevini başkalarına devredemezler. "Halletmem gereken devlet işleri var, dolayısıyla kitaplara vaktim yok" deme hakları yoktur. Liderler, eğer Kitabın halkına yön verecekler ve liderlik edeceklerse, bizzat birer bilgin, birer *Bene Tora*, "Kitabın Evlatları" olmalıdırlar.

Modern zamanların büyük devlet adamları bu ilkeyi, en azından seküler anlamda, anlamışlardır. Dört kez Britanya Başbakanlığı yapmış olan William Gladstone'nin, 32.000 kitaptan oluşan bir

³ Bkz. Eric Nelson, *The Hebrew Republic*, Harvard University Press, 2010, 41-42.

kütüphanesi vardı. Bu kitapların 22.000 tanesini okuduğunu biliyoruz – zira ne zaman bir kitabı okumayı bitirse, günlüğüne bir not düşerdi. Bunu seksen yıllık bir süreç içinde yaptığını farz edersek (kendisi 88 yıl yaşamıştır), bu onun, bir ömür boyunca yılda ortalama 275 veya haftada beşten fazla kitap okuduğu anlamına gelmekteydi. Bunun yanında, siyasetten dine ve Yunan edebiyatına kadar geniş çeşitliliğe sahip birçok konuda çok sayıda kitap yazmıştı ve bilginliği çoğunlukla etkileyiciydi. Örneğin, Guy Deutscher’in *Through the Language Glass*⁴ adlı eserinde yazdığına göre, Gladstone, antik Yunanların renk duyguları olmadığını ve Homeros’un “şarap-koyusu deniz”⁵ şeklindeki ünlü sözünün renkten ziyade dokudan bahsettiğini fark eden ilk kişiydi.

Ben Gurion’un Tel Aviv’deki evini ziyaret edin ve her ne kadar zemin kat, tasarruf ve sadelik yansıtır derecede konforsuz ise de, birinci katın, akademik yazılar, dergiler ve 20.000 kitaptan oluşan engin bir kütüphaneden ibaret olduğunu göreceksiniz. Bunlardan başka, Ben Gurion’un Sede Boker’de de 4.000 civarında kitabı vardı. Gladstone gibi, Ben Gurion da doymak bilmez bir okuyucu olduğu kadar, üretken bir yazardı. Benjamin Disraeli, siyasete girmeden önce çok satan romanlar yazan bir yazardı. Winston Churchill yaklaşık 50 kitap yazmış ve Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazanmıştı. Okumak ve yazmak, devlet adamlarını sıradan bir siyasetçiden ayıran özelliktir.

Yisrael’in erken döneminin en büyük iki Kralı, David ve Şelomo’nun her ikisi de yazardı; David, Teilim kitabını, Şelomo da (geleneğe göre) Şir Aşirim, Mişle ve Koelet kitaplarını yazmıştı. Tanah’ta Krallarla ilişkilendirilen anahtar sözcük, *hohma*, yani “hikmet, bilgelik”tir. Özellikle Şelomo, bilgeliğiyle ünlüydü:

Tüm Yisrael Kralın verdiği hükmü duyduğu zaman, Krala huşu duydular, çünkü onun, adaleti yerine getirmek üzere Tanrı vergisi bir bilgeliği olduğunu görmüşlerdi. (Melahim I 3:28)

Şelomo’nun bilgeliği, Doğu’nun tüm insanların bilgeliğinden daha büyüktü ve Mısır’ın tüm bilgeliğinden daha büyüktü... Dünyanın, onun bilgeliğini duymuş olan tüm Kralları tarafından gönderilen tüm uluslardan insanlar Şelomo’nun bilgeliğini dinlemeye geliyorlardı. (Melahim I 5:10-14)

Şeva Melikesi, Şelomo’nun tüm bilgeliğini gördüğü zaman... nefesi kesilmişti. Krala “Başarılarınız ve bilgeliğiniz hakkında kendi ülkemde duyduğum rapor doğruymuş. Ama gelip kendi gözlerimle görene kadar bu sözleri inanmamıştım. Doğrusu, bana bunun yarısı bile anlatılmamıştı; bilgelik ve zenginlikte, duyduğum raporun çok ötesine geçtiniz...” Tüm dünya, Tanrı’nın onun kalbine yerleştirmiş olduğu bilgeliği dinlemek için Şelomo’yla görüşme peşindeydi.” (Melahim I 10:4-24)

Hohma, yani bilgelik teriminin, genellikle Krallardan çok, Koenler ve Peygamberlerle bağdaştırıldığı Tora’dan biraz farklı bir anlama geldiğini not etmemiz gerekir. *Hohma*, Yahudilerin ve Yahudiliğin özel bir mirası olmaktan ziyade evrensel insani niteliğe sahip dünyevi bilgeliği de içerir. Bir Midraş

⁴ *Through the Language Glass: Why the World Looks Different in Other Languages* (New York: Metropolitan Books/Henry Holt and Co., 2010).

⁵ Ç.N.: Bu ifade genellikle “şarap rengi deniz” şeklinde çevrilir.

“Eğer biri sana ‘Dünya ulusları arasında bilgelik var’ derlerse, inan. Eğer ‘Dünya ulusları arasında Tora var’ derlerse, inanma” der.⁶ Geniş anlamda konuşursak, çağdaş terimlerle, *hohma*, müspet ve beşeri bilimleri – evreni Tanrı’nın eseri ve insanı Tanrı’nın sureti olarak görmemizi sağlayan ilimleri – belirtir. Tora ise, Yisrael’in kendisine özgü ahlaki ve manevi mirasıdır.

Şelomo örneği özellikle dokunaklıdır, zira tüm bilgeliğine karşın, *peraşamızda* belirtilen üç ayartmadan kaçınmayı başaramamıştır: büyük miktarda at edinmiş, çok sayıda kadınla evlenmiş ve geniş bir servet biriktirmiştir. Tora’sız bilgelik, bir lideri iktidarın yozluklarından kurtarmak için yeterli değildir.

Her ne kadar Kral, Cumhurbaşkanı veya Başbakan olmak aramızdan pek az kişinin kaderinde varsa da, burada genel bir prensip söz konusudur. Liderler öğrenirler. Okurlar. İncelerler. Kendilerini fikirler dünyasına aşına kılmak için zaman ayırırlar. Başkalarından daha ileriye ve daha berrak bir şekilde görmelerini sağlayacak perspektifi ancak bu şekilde elde edebilirler. Yahudi bir lider olmak, hem Tora hem de *hohma* öğrenmek için vakit ayırmak demektir: dünyayı olduğu şekliyle anlamak için *hohma* ve dünyayı olması gerektiği şekliyle anlamak için Tora.

Liderler öğrenmeyi asla kesmemelidir. Gelişmelerinin ve başkalarına da kendileriyle birlikte gelişmeyi öğretmelerinin yolu budur.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Bir monarşinin tesis edilmesi Tora’ya göre iyi bir fikir midir, yoksa kötü bir fikir mi?
2. Sizce iyi bir Kralın en önemli karakteristik nitelikleri nelerdir?
3. Liderlerin öğrenmeye devam etmeleri neden özellikle önemlidir? Acaba bu bizim için de önemli midir?

www.RabbiSacks.org f t i y @RabbiSacks

The Office of Rabbi Sacks, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved • Rabbi Sacks’ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir

⁶ Eha Rabati 2:13.